

מסד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות הורנית

גליל רנוג לעירון בפרשת השבוע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ואחת

מאות-מסעי (תשכ"ב)

ה פ ס ר ה

ירמיהו ב' ד-כח. ד' א-ב כמנהג הספרדים

א. ד' פסוקים א-ב

אם תשוב ישראל באום ה' אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד ונשבעת חי ה' באמת ובמשפט ובצדקה והתברכו בו גוים וכו'. ותהללו.

בפנים רבות בהפירושו פסוקים אלה מפי פרשנינו. וראה מקצתם.

רש"י: אם תשוב ישראל בהשובה זו אלי, תשוב לכבודך וגולותך הראשונים ואם תסיר שקוציך מפני אז לא תנוד לצאת בגולה.

רמ"ק: אם תחודו בדברים הנאמרים ותשובו אלי, אני מקבל אתכם בהשובה ותנחמו ולא תגלו מארצכם. "תשוב" השני ענינו מנוחה, כמו (ישעיה ל' ג') "בשובת ונחת תושעו". וכפל הענין במלים שונות ואמר: "ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד" כלומר לא תנודו מארצכם.

אברבנאל:

ופירושו המפרשים הפסוק הזה קודם גלות ישראל, שהיה אומר: "אם תשוב ישראל באום ה' - אם תהיה תשובתך שלמה, אלי תשוב, ר"ל תנוד בארצך בשובת ובחת. ואם תסיר שקוציך מפני, הנת אז לא תנוד ולא תלך בגלות; וכפי דרך הגבואה ותניבה אינו נכון, כי הדברים כלם הם אחרי הגלות בהתעוררותם לתשובה, כדי שיגאלו, לכן יהיה פירושו הכתוב: "אם תשוב ישראל אלי" ר"ל: אם תפנה תשובתך באמת אלי בזה האופן שהשלימות, הנת אז תשוב לארצך מהגלות שהלכת בו, ותשוב למעלתך וכבודך, ושלטון ארצך, אבל צריך שאם תסיר שקוציך מפני, שהוא העבודה זרה, שתסיר אותה ותרחיקנה ממך, שתהיה קיים בהשובתך ולא תשוב לכסלה ולחטא, וזהו "ולא תנוד" ר"ל: לא תפרד מהתשובה החיא.

גם רמז עוד באמרו: "אם תשוב ישראל אלי תשוב", שלא ישימו אמצעים בינם לבין אלוהיהם, כי זהו מדרכי העבודה הזרה, וזהו "אלי תשוב" - ר"ל: צריך שתשוב לא לשמש ולא לכובש שיהיה אמצעי בדבר, ואמר "ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד" אפשר לפרשו בתפישתו. יאמר: האם תחשוב, שאם תסיר שקוציך מפני שלא תנוד ולא תצא אז מן הגלות שאתה בו? באמת תנוד ותצא מפניו.

בארני:

דברים אלה (פסוקים א-ב) השיב השי"ת לבני ישראל על תחנוניהם למעלה (סוף פרק ג'). ולדעתו של "אם" כאן אינה הנאי, רק בא לאמת הדבר, כמו (תהלים פא') "שמע עמי ואעידה בך, ישראל, אם תשמע לי". - הלואי שתשמעו לי! "ולא תנוד" - כצפור נודד מסקומו ופוסח על שתי סעיפים, "ונשבעת" והלואי שתשבע בשם ה' באמת ובצדקה, לאשר את החסד, להציל הגדול מיד עושקו, ואת נפש עני ואביון מחזק ממנו, והביא בזה שלום וברכה בעולם ויכירו וידעו כל הגוים, כי אלוקים אמת ותורתו תמימה והתברכו בו "ובשמו יתהללו".

1. היש הבדל בין רש"י לרמ"ק בתפישת התחבירית של פסוקנו?
- א 2. למה יתכון רמ"ק באמרו "בדברים הנאמרים" - היכן הם הנאמרים?
3. מה ראו רש"י ורמ"ק שלא לפרש "תשוב" השני כשיבה לארץ (כפי שפרשת אברבנאל)?
4. מה ראה רמ"ק להוסיף אחר המלים "ולא תנוד" את המלים "כלומר, לא תנודו מארצכם", מה תוקן ע"י החסידן וי"ו של "ולא"?
5. השוה וי"ו של "ולא תנוד" לוי"ו של בר' כ"ה כ"ב רש"י ר"ה והאבן הזאת: "כך מפורש וי"ו של "והאבן": אם יעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת".
6. מה ההבדל בתפישת התחבירית שבין רמ"ק לפרושו הראשון של האברבנאל (עו "גם רמז עוד"..)
- אא 7. מהי חולשת פרושו הראשון של אברבנאל, ומה חולשת פרושו השני?
8. הסבר מה הם הפרושים השונים הניתנים בחמשת הפרושים הנ"ל (האברבנאל מציע שני פירושים שונים) למלה "תנוד"!

9. "מקרא כפשוטו" מסכים עם הבאור בפרוש "ולא תנו" ו"לא תהיו כמי שהוא נע ונד אחת הנה ואחת הגה, כלומר אל תעשו תשובה לחזאין, לעמוד ורגלכם האחת בדרך הראשונה ורגלכם האחת באחרונה... ויתורגם ללועזים
So musst du nicht Wanken
 לדעתו הפסוקים שלאחר פסוקנו הם עדים לנכונות פרושו.
 הסבר - כיצד ?

ב. ב. ונשבעת חי ה' באמת ובמשפט ובצדקה.
 רש"י: כשתשבע בשמי תשבע באמת ולא כאשר עתה, שכתוב בכם (ירמ' ה') ואם 'חי ה' יאמרו - לכן לשקר ישבעו.

מלבי"ם... ונבד הסענה כי תבטח: אכלה יגיע אבותיכם (ג' כ"ד) שהיא היאוש ותריפון שאתה מואש את עצמך, איעצך כי תשבע 'חי ה' - החזק הדבר בשבועה כי תבחר סענה באמת במשפט ובצדקה שהם שלשה דברים שהעולט עומד עליהם חתורה העבודה ובמילות חסדיט, ואז לא האמר עוד (ג' כ"ה) "ושכבו בבשתנו ותכסנו כליפתנו" שהיא הנושה פעצמך והכלימה מאחריים.

- 1אא) מה ראה רש"י להוסיף את המלים "כשתשבע בשמי"?
- 2אא) מה בין רש"י למלבי"ם בפרוש המלים "ונשבעת באמת" ?
- 3אא) האם קרוב המלבי"ם לפרושו של הבאור?

ג. סנהדרין צ"ז ע"ב - צ"ח ע"א

ר' אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין ואם לאו - אין נגאלין.
 אמר ליה ר' יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין, אלא הקבה"ו מעמיד סלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין לסוסב.
 תניא אידין: ר' אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שנאמר (ג' כ"ב) "שובו בני ישראל אל ארפת משובותיכם".
 אמר לו ר' יהושע: והלא כבר נאמר (ישעיה נב') "חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו" (רש"י ד"ה לא בכסף - לא בתשובה ומעשים טובים דאפילו אין עושין תשובה - נגאלין. משום דאמר "חנם נמכרתם" קרי "כסף" לשון תשובה).
 "חנם נמכרתם" - בעבדות כוכבים, ו"לא בכסף תגאלו" - לא בתשובה ומעשים טובים.

אמר לו ר' אליעזר לר' יהושע: והלא כבר נאמר (מלאכי ג') "שובו אלי ואשובה אליכם".
 אמר לו ר' יהושע לר' אליעזר: והלא כבר נאמר (ירמיהו ג' יד) "כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אהכם אחד סעיר ושנים מסשפתח ותנאתי אתכם ציון" (רש"י: אברור הצדיקים ואביאם לציון - אעפ"י שאין כלם חוזרים).
 אמר לו ר' אליעזר: והלא כבר נאמר (ישעיה ל'): "בשובת נחמת תושעו".
 אמר לו ר' יהושע לר' אליעזר: והלא כבר נאמר (ישעיה סט'): "כח אפר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש, לסתעב גוי. לעבד פושלים, מלכים יראו וקמו, שריט ויפתחו".
 (רש"י: אותן הבזויים ומתועבים בעברות, אעפ"י יגאלו, ומלכים יראו וקמו.)

אמר לו ר' אליעזר: והלא כבר נאמר (ירמיה ד' א'): "אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב".
 אמר לו ר' יהושע: והלא כבר נאמר (דניאל יב') "ואשמע את האיש לבוש תבדים... וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בהיז העולם, כי למרעד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדם - תכלינה כל אלה".
 (רש"י: ואחר כשתכלה גבורתם שיהיו מפלים טאך - תכלינה אלה הצרות ויבוא משיח...)

ושחק ר' אליעזר.

1. הסבר: על מה נמוס הוכוח בין ר' אליעזר ובין ר' יהושע?
2. סכיון שר' אליעזר מביא לאחרונה ("לפני כניעתו") את פסוקנו ד', א, סימן שכתו גדול טכחו של ג' כ"ב שחביאו קדם. במה?

השאלות המסומנות א קשות והמסומנות אא קשות ביותר, יפתוך כל אחד לפי הבנתו. שאלות וגם תשובות יש לשלוח לד"ר בחמה ליבוביץ, קריית-משה, ירושלים